

UNIVERSITY
OF TAMPERE

This document has been downloaded from
TamPub – The Institutional Repository of University of Tampere

Post-print

The permanent address of the publication is
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201403211255>

Author(s):	Santaoja, Minna
Title:	Tietoa luonnosta - rahasta vai rakkaudesta?
Year:	2013
Journal Title:	Kulttuurintutkimus
Vol and number:	30 : 3
Pages:	15-28
ISSN:	0781-5751
Discipline:	Social and economic geography; Other humanities; Environmental sciences
Item Type:	Journal Article
Language:	fi
URN:	URN:NBN:fi:uta-201403211255

All material supplied via TamPub is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorized user.

Tietoa luonnosta – rahasta vai rakkaudesta?

Minna Santaola

Valtaosa luonnonsuojelun pohjana olevasta luontotiedosta on peräisin vapaaehtoisilta luontoharrastajilta. Kansainvälisten velvoitteiden myötä luontotiedolle on entistä enemmän kysyntää. Samalla luontoharrastajien joukko on entistä heterogeenisempi: harrastajat ikääntyvät ja nuorempien luontoharrastuksessa painottuvat kevyemmät, viihteellisemmät muodot. Luontotiedon kentälle on tullut uusia toimijoita ja raha on saanut entistä suuremman merkityksen tiedonvaihdon välineenä.

Tarkastelen tässä artikkelissa, mikä vaikutus luontotiedon tuotteistumisella saattaa olla harrastajayhteisön sisäiselle dynamiikalle ja luontotiedon saatavuudelle. Tietokäytännöissä tehdään rajatyötä sen suhteen, minkälaiset harrastustavat ovat toivottavia. Artikkelini pohjautuu kulttuurintutkimuspäivillä 2011 pitämäni esitykseen sekä lokakuussa 2013 tarkastettuun ympäristöpolitiikan väitöskirjaani.

Joel Kuortti kirjoitti Kulttuurintutkimus-lehden 3/2012 pääkirjoituksessa kaupungeissa asuvien luonnontuntemuksen vähentyneen, samalla kun erilaiset elämykselliset luontoharrastukset ovat kasvattaneet suosiotaan (Kuortti 2012, 1). Luonnonharrastustoiminta on hiipunut Suomessa Opetusministeriön (2007, 34) mukaan jo pitkään. Arja Kaasinen (2009) on väitöstudiumissaan todennut suomalaisten kasvintuntemuksen olevan melko heikolla tolalla eri kouluasteilla.

Luonnosta vieraantumisestamme on tullut jokseenkin kyseenalaistamaton puheenparsi. Suomessa toimii silti edelleen vireitä luontoharrastajayhteisöjä ja leijonanosa virallisessakin luonnonsuojelussa hyödynnettävästä luontotiedosta tulee edistyneiltä harrastajilta (Toivonen & Liukko 2005, 57). Aktiivisia luontoharrastajia on laskutavasta riippuen kymmeniä tuhansia, joten puhe luonnontuntemuksen rapautumisesta vaikuttaa liioitellulta. Luontoharrastuskulttuuri on voimissaan, mutta monet yhteiskunnan yleiset kehitystrendit ja luonnonsuojelupolitiikassa ja -hallinnassa tapahtuneet muutokset heijastuvat myös harrastajayhteisöjen toimintaan.

Luontotiedon kasvava kysyntä ja kaupallistuminen

Luonnon monimuotoisuuden köyhtyminen on suurimpia ympäristöongelmia, jossa kielteistä kehitystä ei ole onnistuttu kääntämään (Lyytimäki *et al.* 2011, 7). Biologista monimuotoisuutta

koskeva YK:n yleissopimus solmittiin vuonna 1992. YK:n yleissopimus ja EU:n lintu- ja luontodirektiivit velvoittavat Suomenkin luonnon monimuotoisuuden tilan seurantaan. Seurantatietoa tarvitaan paitsi luonnonsuojeluun ja luonnonvarojen käyttöön liittyvän päätöksenteon tueksi, myös maankäytön suunnittelussa, hankkeiden ympäristövaikutusten arvioinneissa ja eri organisaatioiden tilasto- ja neuvontatyössä (Tutkimus, seuranta ja tietojärjestelmät -asiantuntijaryhmä 2001, 8).

Luonnon monimuotoisuuden suojeluun tähtäävissä strategioissa ja ohjelmissa on lueteltu tavoitteita ja toimenpiteitä, joista monet liittyvät tutkimukseen ja luonnonkirjoa koskevaan tietoon. Riittävää tieteellistä tietopohjaa pidetään edellytyksenä tarvittavien toimenpiteiden määrittelemiseksi ja niissä onnistumisen seuraamiseksi. Samalla painotetaan yhteistyötä eri toimijoiden kesken ja kansalaisten osallistumista monimuotoisuuden suojeluun. Yhtenä ongelmana monimuotoisuustiedon saatavuudessa on ollut lajintuntemuksen asiantuntijoiden puuttuminen muun muassa sen seurauksena, että Suomen yliopistoista on vähennetty voimakkaasti eliöiden taksonomian ja systematiikan opetusta (Opetusministeriö 2007, 32). Tilanteessa luontoharrastajien merkitys luontotiedon tuottajina on korostunut. Valtakunnan tasolla toimivia luontoharrastajien järjestöjä ovat esimerkiksi Suomen sieniseura, Suomen perhostutkijain seura sekä lintujensuojelu- ja harrastusjärjestö BirdLife Suomi. Harrastajat syöttävät havaintojaan tietokantoihin ja keräävät näytteitä luonnontieteellisiin museokokoelmiin. Luonnon monimuotoisuuden seurannoissa ainakin 70 prosenttia maastotyöstä tehdään vapaaehtoistyönä (Tutkimus, seuranta ja tietojärjestelmät -asiantuntijaryhmä 2001, 32). Seurannat ovat hallinnolle varsin tuottavaa toimintaa: ilman harrastajien vapaaehtoispanosta olisivat seurantojen kustannukset monikymmenkertaiset. Harrastajien seuranta-aktiivisuus on kuitenkin parin viime vuosikymmenen aikana vähentynyt. Luontoharrastajat ikääntyvät, eivätkä nuoret harrastajat ole samassa määrin innostuneet seurantahavaintojen tuottamiseen.

Taksonominen tieto lajeista ja niiden esiintymisestä on hajallaan eri tahoilla ja erilaisissa tietojärjestelmissä (Opetusministeriö 2007, 34). Useilla luontoharrastusjärjestöillä on omat havainto- ja aineistotietokantansa. Tietojärjestelmiin on pääsy vain osalla tiedon tarvitsijoista. Tieto ei välity eri toimijoiden ja järjestelmien välillä, ja tiedoissa saattaa olla eliöryhmästä riippuen merkittäviä aukkoja. Luonnon monimuotoisuutta koskevan tiedon haasteet liittyvät sekä uuden tiedon keräämiseen että olemassa olevan tiedon saatavuuteen. Erilaisten kansainvälisten sitoumusten myötä lajistotiedolle on yhä enemmän kysyntää tutkimuksessa, luonnonsuojelussa,

ympäristön tilan seurannassa, maankäytön suunnittelussa, opetuksessa ja koulutuksessa (Schulman 2012, 3).

Historiallisesti luonnontieteen institutionalisoiduttua luotiin työnjako, jossa edistyneet luontoharrastajat tuottavat laboratorioihinsa ja työhuoneisiinsa sidotuille tutkijoille havaintotietoa kentältä (Drouin & Bensaude-Vincent 1996, 408). Raja harrastajien ja ammattilaisten välillä ei kuitenkaan ole selkeä. Harrastajien rooli havaintotiedon tuottajina tunnustetaan ja harrastajat voivat olla omalla erikoisalueellaan jopa kansainvälisesti parhaita asiantuntijoita (Juslén *et al.* 2008, 34). Luontoharrastajien ja Luxemburgin luonnontieteellisen museon yhteistyötä tutkinut Morgan Meyer onkin esittänyt, että rajaa harrastajien ja ammattilaisten välillä määritellään jatkuvasti (Meyer 2008, 49). Thomas Gieryn (1983) on käyttänyt tieteen uskottavuuden, identiteetin ja auktoriteetin ylläpitämiseksi tehdystä demarkaatiotyöstä rajatyön (*boundary work*) käsitettä. Rajatyötä tehdään hänen mukaansa tiedeyhteisön retorisissa ja diskursiivisissa käytännöissä. Morgan Meyer (2008, 39) on kritisoinut Gierynin ajatusta rajatyöstä siitä, ettei se ota huomioon tiedeyhteisöön liittyvää heterogeenisuutta ja materiaalisuutta. Tästä lähtökohdasta Meyer on tarkastellut tiedeyhteisössä tehtävän rajatyön ajallisia, tilallisia ja materiaalisia ulottuvuuksia.

Harrastajien ja ammattitutkijoiden suhde aikaan on Meyerin mukaan sekä laadullisesti että määrällisesti erilainen. Karkeasti ottaen ammattitutkijat käyttävät luonnontutkimukseen työaikaansa siinä missä harrastajat käyttävät vapaa-aikaansa. Näin ollen ammattitutkijoilla on pääsääntöisesti enemmän aikaa käytettävissään kuin harrastajilla. Jako työhön ja vapaa-aikaan ei aina ole näin selväpiirteinen ja niin ammattitutkijoilla kuin harrastajillakin on erilaisia rajoitteita ajankäytön suhteen. Ammattitutkijoilla ajankäyttöön liittyy myös raha: ammattilaiset saavat luonnon tutkimuksesta elantonsa mutta harrastajat ovat vapaampia taloudellisista velvoitteista ja siten vapaampia päättämään ajankäytöstään. Luontoharrastajat toimivat samoissa tiloissa kuin ammattitutkijat: kokouksissa, kentällä, julkaisuissa, tietokannoissa ja niin edelleen. Harrastajien toiminta painottuu kuitenkin tilallisesti kotikentälle: harrastajat keräävät havaintoja ja näytteitä useimmin asuinpaikkansa lähiympäristöstä ja tekevät tutkimusta kotona, omalla tietokoneellaan, jolloin henkilökohtainen ja tieteellinen tila sekoittuvat. Harrastaja joutuu tekemään rajatyötä sen suhteen, paljonko henkilökohtaisista resursseistaan antaa tutkimukselle ja huolehtimaan autonomiastaan ja harrastajaidentiteetistään. Harrastajat ja ammattilaiset muodostavat eräänlaisen hybridiyhteisön, joka on enemmän kuin yksi mutta vähemmän kuin monta, ja jossa harrastajien ja ammattilaisten välistä rajaa samalla sekä ylläpidetään että ylitetään yhteisön koossa pysymiseksi

(Meyer 2005, 5).

Luontoharrastajien ja viranomaisten välillä on perinteisesti ollut julkilausumaton sopimus (*vital contract*), jonka mukaan havaintotietojen luovutus perustuu vastavuoroisuuteen ja lahjaan (Ellis & Waterton 2005, 684-685). Havaintonsa luovuttaessaan luontoharrastajat odottavat, että tietojen lähde on ilmoitettu asianmukaisesti kun heidän havaintojaan käytetään eri yhteyksissä. Harrastajia on hallinnon toimesta pyritty mobilisoimaan tutkimuksen ja seurantojen tarpeisiin Suomen tapaan myös muualla. Rebecca Ellis ja Claire Waterton ovat tarkastelleet luontoharrastajien osallistumista luonnon monimuotoisuuden toimintaohjelman toteuttamiseen Iso-Britanniassa. Heidän mukaansa hallinnossa omaksuttu ajatus kansalaisten osallistumisesta tiedon tuottajina muokkaa harrastajien ja viranomaisten suhteita ja tuottaa näiden muodostamaan tietoyhteisöön uudenlaista kompleksisuutta (emt., 675-678). Vaikka osallistumisen tarkoituksena on luonnonsuojelun tietokäytäntöjen avaaminen uusille toimijoille, käytännössä hallinnon taholta määritellyt kriteerit havaintojen laadulle ja muodolle puhuttelevat vain osaa luontoharrastajista.

Ellisin ja Watertonin mukaan luontoharrastajat luovuttavat havaintoaineistonsa olettaen, että ne saatetaan tieteellisen tiedon muodossa palvelemaan yhteistä hyvää, luonnonsuojelua. Harrastajien ja viranomaisten välisen hiljaisen sopimuksen taustalla on toinen, vieläkin näkymättömämpi sopimus harrastajien ja luonnon välillä. Ellis ja Waterton kutsuvat tätä ensimmäiseksi sopimukseksi (*first contract, amateur – nature contract*; Ellis & Waterton 2005, 685). Myös tämä sopimus perustuu vastavuoroisuuteen: harrastaja kokee olevansa etuoikeutettu päästessään nauttimaan luonnon kirjosta ja tätä vastaan hän kokee olevansa velvollinen huolehtimaan, että hänen havaintojaan käytetään asianmukaisesti. Harrastajilla on erilaisia tapoja harrastaa ja siten erilaisia ”sopimuksia” luonnon kanssa. Ensimmäisen sopimuksen ajatuksena on luonnon edustajana toimiminen, luonnon äänen käyttäminen ja luonnon hyvinvoinnista huolehtiminen. Mikäli harrastajan ja luonnon välistä sopimusta ei kunnioiteta havaintoaineiston käytössä, ei harrastajalla välttämättä ole halua kunnioittaa myöskään harrastajien ja hallinnon välistä sanatonta sopimusta tietojen luovuttamisesta.

Tilannetta mutkistaa se, että luontotiedon kysynnän kasvaessa on kentälle tullut uusia toimijoita, kuten konsulttiyrityksiä, jotka myös koettavat saada harrastajien havaintoja käyttöönsä (Ellis & Waterton 2005, 687). Raha on astunut entistä enemmän tiedonvaihdon välineeksi, minkä vuoksi harrastajien ja hallinnon perinteinen sopimus vaihdon vastavuoroisuudesta ja tiedon luovutuksesta lahjana joutuu käytännöissä uudelleen tarkasteltavaksi. Osa luontoharrastajista on nähnyt

tilaisuuden osaamisensa kaupallistamiseen ja alkanut odottaa rahallista korvausta toimittamastaan havaintoaineistosta. Luontoharrastajat tekevät esimerkiksi toiminimellä selvityksiä ympäristöhallinnolle ja maankäytön tarkoituksiin. Harrastajien ja ammattilaisten raja osoittautuu joustavaksi, kun harrastajat liukuvat rahan legitimoimina ammattilaisiksi. Raja ei perustu enää koulutuksen luomaan professioon, vaan rajankäynti tapahtuu asiantuntijuuden pohjalta (Meyer 2005, 10; Saaristo 2000). Kaupankäynti havaintoaineistolla muuttaa paitsi harrastajien, viranomaisten ja muiden havaintotiedon käyttäjien välistä, myös harrastajayhteisön sisäistä dynamiikkaa. Havaintotiedon kaupallistumisen saatetaan kokea rikkovan harrastajan ja luonnon sekä harrastajien ja ammattilaisten välisiä perinteisiä hiljaisia sopimuksia. Luontotiedon saatavuus virallisen luonnonsuojelun käyttöön hankaloituu, mikäli sen luovuttamisesta odotetaan korvausta johon hallinnolla ei ole varaa. Osa harrastajista pidättäytyy kaupallistumisen vuoksi luovuttamasta havaintojaan, eikä tallenna niitä välttämättä edes harrastajien omaan tietokantaan.

Samalla kun luontotiedolla on yhä enemmän kysyntää, luontoharrastajien yhteisöt ovat entistä heterogeenisempia. Harrastajissa on huippuasiantuntijoita jotka tekevät tiivistä yhteistyötä tutkijoiden ja viranomaisten kanssa mutta entistä enemmän myös ”sunnuntaiharrastajia”, joista osaa saattaisi hyvinkin motivoida luonnonsuojelun tietokäytäntöihin osallistuminen. Tarkastelen seuraavassa kysymystä rahan roolista luonnonsuojelun tietokäytännöissä kolmen tutkimustapauksen kautta. Etsin vastausta tarkemmin kahteen kysymykseen: 1) *Millä tavoin luontotiedon tuotteistuminen vaikuttaa luontotiedon saatavuuteen?* ja 2) *Mitä vaikutuksia rahalla on luontoharrastajayhteisöjen käytännöissä?*

Luontoharrastajat liittyvät osaksi monimuotoisia tieto- ja käytäntöyhteisöjä (Haas 1992, Wenger 1999). Harrastajat kiinnittyvät niin tieteen, kulttuurin, vapaa-ajan, virkistykseen kuin harrastamisenkin kentille, ja harrastus saa erilaisia henkilökohtaisia, kollektiivisia ja yhteiskunnallisia merkityksiä. Artikkelin keskeisenä heuristisena välineenä ovat luontotiedon parissa toimivien tietokäytännöt: tavat joilla luontotietoa kerätään, järjestetään, arvotetaan ja käytetään muun muassa luonnonsuojelutyössä. Tietokäytännöt määrittävät merkittävällä tavalla yhteiskunnallisia valtasuhteita (Alastalo & Åkerman 2011, 18). Artikkelini sijoittuu väljästi ymmärrettynä käytäntöjen tutkimuksen alueelle ja sen taustalla on käytäntöteoreettinen näkemys. Andreas Reckwitz (2002) on tarkastellut toistaiseksi hajanaisen käytäntöjen teorian erityislaadua suhteessa muihin perinteisempiin kulttuurintutkimuksen teoriasuuntauksiin. Hän määrittelee käytännöt rutiininomaiseksi toiminnaksi, joka koostuu kehollisista ja mentaalisista toiminnoista,

esineistä ja niiden käytöstä, ymmärrykseksi muodostuneesta taustatiedosta, tietotaidosta, tunnetiloista sekä motivoivasta tiedosta (emt., 249). Siten käytäntöjen teoria ylittää monia perinteisiä erotteluja esimerkiksi kehon ja mielen, yksilön ja yhteisön sekä ajattelun, kielen ja toiminnan välillä. Tietty käytäntö pitää sisällään tietynlaisia tiedon lajeja ja tietämisen tapoja. Vaikka käytännöt ovat rutinoituneita, tämä ei tarkoita yhteiskunnan paikallaan pysyvyyttä ja muuttumattomuutta. Käytännöt voivat muuttua rutiinien kriisiytyessä esimerkiksi uuden tiedon valossa. Käytäntöjen teorian näkökulma näyttää Reckwitzin mukaan palauttavan toimijuuden ja yhteisön tarkastelun hyperrationaalisista ja –intellektuaalisista lähestymistavoista lähemmäs sosiaalisen maailman monimutkaisuutta.

Esittelen seuraavassa tutkimuksessa käyttämäni aineistot ja tapaustutkimuslähestymistavan, ennen kuin siirryn tapausten tarkasteluun. Ensimmäinen tapaustutkimus koskee paikallisten toimijoiden – luontoharrastajien, Tampereen kaupungin, alueellisen ympäristöviranomaisen ja konsulttien – yhteistyötä. Toisessa tapauksessa on kysymys lintuhavaintojen tallentamisesta tietokantoihin ja havaintojen omistus- ja käyttöoikeuksista. Kolmannessa tapauksessa liikutaan vapaaehtoisuuden rajoilla, kun lintuharrastajat ovat toistakymmentä vuotta kunnostaneet ja hoitaneet merkittävää lintujärveä ja koettaneet saada tähän ympäristöhallinnolta tukea. Artikkelin lopussa vedän yhteen havainnot tapauksista ja pohdin kaupallistumisen merkitystä tietokäytäntöjen jatkuvuuden kannalta.

Aineistot ja menetelmät

Tapoja harrastaa luontoa ja motivaatioita luonnossa liikkumiselle on monenlaisia. Tapaustutkimus on yksi keino lähestyä tutkimuksessa sosiaalisen maailman kompleksisuutta (Yin 2003, 2). Tapaustutkimuksessa yhdistellään toisiaan täydentäviä aineistoja, menetelmiä ja näkökulmia tutkimuskohdetta trianguloiden (Laine *et al.* 2007, 23-26). Tässä työssä triangulaatio toteutuu siten, että tutkimuskysymyksiä tarkastellaan kolmen tapauksen ja erilaisten aineistojen kautta. Valitsin tarkasteluun tapaukset, jotka esittävät tutkimuskohteen erilaisissa konteksteissa ja täydentävät siten toisiaan. Halusin ottaa tarkasteluun tapauksia, joissa luontoharrastajat määrittelevät omaehtoisesti toimintatilaansa eivätkä ainoastaan osallistu luonnonsuojelun käytäntöihin hallinnon tarjoamia kanavia pitkin. Tapaustutkimuksessa nousee esiin kysymys tutkimustulosten yleistettävyydestä – missä määrin havaintoja yksittäisistä tapauksista voidaan yleistää koskemaan koko tutkittavaa ilmiötä? Eri tutkimuksissa tavoitteet yleistettävyyden suhteen vaihtelevat. Näen yleistettävyyden tässä siten, että vaikka kolmen tiiviin tapauskuvauksen perusteella ei ole mahdollista vastata

tyhjentävästi kysymykseen rahan roolista luontoharrastusta organisoivana voimana, nousee tapausten perusteella esiin yleisemminkin kiinnostavia havaintoja, joita voidaan yleistää analogisesti samankaltaisiin tapauksiin (Haila 2007, 173-190).

Tutkimuksen aineisto on kerätty etnografisella ja osallistuvalla otteella pääasiassa Tampereen seudulla toimivien luontoharrastusyhdistysten parissa. Tamperelainen yhdistysmuotoinen luontoharrastustoiminta on oiva tutkimuksen kohde, sillä Tampereella on valtakunnan mittakaavassa harvinaisen aktiivista ja monipuolista luontoharrastusta, joka kanavoituu Tampereen kasvitieteellisen yhdistyksen, Tampereen hyönteistutkijain seuran, Tampereen sieniseuran ja Pirkanmaan lintutieteelliseen yhdistyksen toimintaan. Olen seurannut yhdistysten julkaisuja ja sähköpostilistoilla käytyjä keskusteluja vuodesta 2006. Olen osallistunut harrastusyhdistysten kokoontumisiin havainnoiden harrastajien toimintaa sekä haastatellut luontoharrastajia ja heidän kanssaan yhteistyötä tekeviä tahoja. Tapausten taustoituksessa olen käyttänyt myös lehtiaineistoja ja harrastajien julkaisuja. Tein analyysia aineistolähtöisesti käsitteellisen esiyymmärryksen tukemana siten, että työn käsitteelliset valinnat ja kysymyksenasettelut tarkentuivat aineistosta tehtyjen tulkintojen ohjaamina työn edetessä. Väitöskirjatyössäni painotus on erilaisissa tiedon lajeissa ja tietämisen tavoissa. Tätä artikkelia varten tarkastelin tapauksia erityisesti havaintojen kaupallistumisen näkökulmasta.

Tein analyysia aineistosta aineistonkeruun ollessa vielä käynnissä, mikä auttoi täydentämään aineistoja. Työstin tapauksia eteenpäin rinnakkain ja vuorotellen. Tapausten analyysit tukivat toisiaan ja oivallukset yhden tapauksen analyysissa saivat näkemään myös muut tapaukset uudessa valossa. Etenin analyysissa aineistoa lukemalla, teemoitellen ja teemallisia yhteenvetoja tehden. Kokosin eri aineistojen pohjalta tapausten vaiheet kronologiselle aikajanelle, mikä auttoi vetämään aineiston yhteen, saamaan esiin tapausten olennaiset piirteet ja hahmottamaan tapahtumien kulkua. Aikajanojen laatimisen yhteydessä tunnistin tapausten keskeiset toimijat, hahmottelin näiden suhteita ja kiinnitin huomiota tapauksen käännekohtiin. Aikajanat koostettuani kirjoitin eri aineistoja yhdistellen tiiviit tapausnarratiivit tapahtumien kulusta. Flyvbjergin tapaan kiinnityin narratiivien kirjoittamisessa tapahtumien kuvaamiseen ajan, paikan, toimijoiden ja kontekstin näkökulmista (Flyvbjerg 1998). Tämän jälkeen ryhdyin kirjoittamaan aineistoa näkyviin narratiivin tueksi, ja tarkastelin eri toimijoiden näkemyksiä tapahtumista. Työn edetessä aineiston analyysi irtaantui kronologisesta tapauksen kuvauksesta temaattisemmalle ja käsitteellisemmälle tasolle.

Luontotiedon kysyntä ylittää tarjonnan

Vaikka harrastajien ja ammattilaisten yhteistyössä on ongelmansa, on yhteistyö toisaalta hyvinkin tiivistä. Luonnonharrastaja- ja tutkijayhteisön siteitä vahvistetaan valtakunnan tasolla työryhmissä ja seminaareissa (myös Meyer 2010). Ympäristöhallinnon uhanalaistytön tukena toimii Suomen ympäristökeskuksen perustamia valtakunnallisia eliötyöryhmiä (Liukko & Raunio 2008). Työryhmissä on mukana asiantuntijoita paitsi tutkimuslaitoksista ja luonnonsuojeluhallinnosta myös harrastajajärjestöistä. Tamperealaisia hyönteisharrastajia on mukana kovakuoriais- ja kaksisiipistyöryhmissä, sieniharrastajat osallistuvat sienityöryhmän työskentelyyn ja tamperelaiset kasviharrastajat toimittavat tietoja kasvityöryhmälle. Kasvityöryhmä on toiminut jo yli 20 vuotta ja yksi sen vakiintuneista toimintamuodoista on vuotuinen kasviharrastajaseminaari retkeilyineen (Ryttäri *et al.* 2009, 90). Seminaari toimii merkittävänä tiedonvaihdon areenana ja pitää yllä harrastajien ja viranomaisten yhteistyösuhteita. Valtakunnallisesti harrastaja- ja tutkijayhteistyötä on aktivoanut myös Ympäristöministeriön vuodesta 2003 rahoittama puutteellisesti tunnettujen ja uhanalaisten metsälajien tutkimusohjelma PUTTE, johon harrastajat ovat voineet osallistua ammattilaisten rinnalla (Juslén *et al.* 2008, 26).

Alueellisesti luontoharrastajat ja ympäristöhallinnon luonnonsuojeluviranomaiset tapaavat joka vuosi alkuvuodesta Pirkanmaan ELY-keskuksessa. Vuotuisessa palaverissa luontoharrastusyhdistykset esittelevät aluehallinnolle käynnissä olevia hankkeitaan ja suunnitelmiaan ja hallinto esittää harrastajille toiveita seurattavista lajeista ja alueista. Pitkän linjan kasviharrastaja pohti haastattelussa ympäristöviranomaisten kanssa tehtävää yhteistyötä:

Se on kyllä menossa yhä enemmän tavallaan semmoseen ajatussuuntaan, että kun elämä on kuitenkin rajallista, niin tätä puuhastelua, silloinkin kun ei oikein aina jaksais eikä viittiskään, niin kannattaa tehdä sen takia, että vois vielä ehkä vähän saada aikaan jonkinlaista hyötyä, siis ajatellen ihan puhtaasti tämmöstä niinkun ympäristönsuojelua, suojeluviranomaisten työtä, mitä he joutuvat niukoin resurssein tekemään. Että siinä mulla on korostunut pikku hiljaa, että se on semmonen, että hoitaa velvollisuus. Ja sen takia se ehkä onkin, just osittain suuntautuukin tällaseen ympäristöviranomaisten toivomaan täsmäretkeilyyn. Mut se ei kyllä päde varmaan yleisesti ollenkaan, mutta meikäläisen kohdalla. [H5]

Puheenvuorosta käy ilmi eräänlainen liittoutuminen ympäristöviranomaisten kanssa ja ymmärtävä

suhtautuminen hallinnon niukkoihin resursseihin, joita harrastaja kokee suorastaan velvollisuudekseen paikata. Alueellisen ja valtakunnallisen ympäristöhallinnon sekä konsulttitoimistojen lisäksi kysyntää harrastajien asiantuntemukselle on kunnissa. Tamperelaiset harrastusyhdistykset tekevät selvityksiä Tampereen kaupungille eri alueiden lajistosta maankäytön pohjaksi. Kaupungin resurssit tarvittavien luontoselvitysten tekemiseen ovat pienet, joten tiedontarpeissa käännetään asiantuntevien harrastajien puoleen (Korte & Kosonen 2003, 7). Luontoharrastusyhdistykset ovatkin monesti eräänlaisessa kaksoisroolissa tehdessään ensin kaupungille luontoselvityksiä ja myöhemmin muistuttaessaan kaupunkia luontoarvojen huomioimisesta kyseisessä kohteessa osana maankäytön suunnittelun osallistumisprosessia. Maankäytön vahtikoiran roolin luontoharrastajat ovat omaksuneet jossain määrin vastentahtoisesti, sillä monet harrastajista näkevät itsensä ennen kaikkea neutraaleina luontotiedon tuottajina.

Harrastajien ja muiden luontotiedon tarvitsijoiden mielenkiinnon kohteet eivät aina osu yksiin. Tällöin harrastajat joutuvat tekemään valintoja ja tasapainoilemaan oman kiinnostuksen ja yleisen hyödyllisyyden välillä. Hyönteisharrastaja kuvasi tilannetta Tampereen hyönteistutkijain seuran osalta:

Semmosia tutkimustyyppisiä hommia, niin niitä kyllä tarjotaan tällä hetkellä enemmän kun mitä me voidaan oikeesti tehdä. Että niinkun yritetään karsia sieltä kaikki tylsät jutut pois, että ei tehdä ollenkaan, että on kuitenkin jonkun verran semmosia konsulttiyrityksiä ja muita. Ne voi tehdä isosta rahasta kaikkia tylsiä hommia, me tehdään sit semmosia jotka on mielenkiintoisia. Ensin meille tulee... mitähän meille tulis, kymmenkunta tommosta tarjouspyyntöä vuodessa, ja sitten me valitaan niistä muutama. Tai meillä on niinku perusjuttuja mitä me tehdään, että meillä on kaupungille ja ympäristökeskukselle jatkuvasti, ja sen lisäksi sitten tulee kaikennäköset, että eri tahoilta nyt tulee pyyntöjä. Ja niistä sitten vuodessa yhteen tai kahteen me tehdään jotain, ja muihin ei laiteta mitään tarjouksia. Sitten seuraava vaihe on, että nää konsulttifirmat ottaa suoraan meihin yhteyttä, ja nyt he on saanut tämmösen homman, ja tultaisko me niinkun osaks siihen mukaan. Mut ei meillä oo resursseja nykyään. [H3]

Tampereen hyönteistutkijain seuralla on noin 160 jäsentä, joista reilu parikymmentä osallistui vuonna 2011 käynnissä olleeseen viiteen tutkimushankkeeseen (Tampereen hyönteistutkijain seura 2012, 49). Hyönteisharrastajien yhdistyksiä on Suomessa muutama, ja kun tiettyyn hyönteisryhmään erikoistuneita harrastajia saattaa olla vain jokunen, ovat erikoistuneet

luontoharrastajat vapaa-ajallaan varsin työllistettyjä. Yllä olevasta haastattelukatkelmasta käy selville, ettei luontotietoa ole välttämättä saatavilla rahallakaan, koska harrastajien aika ei riitä kaikkeen.

Toimijoiden erilaisista rooleista saattaa syntyä ristiriitatilanteita, kun luontoselvityksiä tilauksesta tekevät konsulttiyritykset pyrkivät rekrytoimaan harrastajien luontotietoa. Resurssit luontoselvitysten tekemiseen myös konsulttiyrityksillä saattavat olla niukat. Konsultitkaan eivät ole joka alan asiantuntijoita ja etsivät siksi erikoistunutta lajistotuntemusta ottamalla yhteyttä harrastajiin. Maankäytön suunnittelun pohjaksi tehtävät luontoselvitykset saattavat olla ajallisesti varsin pikaisia ja pintapuolisia eivätkä siten täytä harrastajien ja luonnon välisen ”ensimmäisen sopimuksen” mukanaan tuomia velvoitteita. Kun luontotiedon kentällä toimivat eivät välttämättä tunne toisiaan, esimerkiksi nuoremmilla muualta tulleilla konsulteilla ei ole kontaktia paikalliseen luontoharrastajakenttään, eikä selvityksissä osata hyödyntää jo olemassa olevaa tietoa. Kertaluonteinen käynti selvitettävällä alueella tuottaa paikan luonnosta varsin erilaisen kuvan kuin harrastajien mahdollisesti vuosikymmenten havainnot.

Luontotiedolle on biodiversiteettidiskurssin ja lainsäädännön myötä avautunut uudenlaiset markkinat, mikä hämärtää luontoharrastuksen tai vapaaehtoistyön ja ansiotyön välistä rajaa. Tätä havainnollistaa seuraava katkelma edistyneen hyönteisharrastajan haastattelusta:

Kyllä sitä tehdään nyt enemmän työkseen kuin ehkä viis vuotta sitten. Viis kuus vuotta sitten tää oli lähes täysin harrastelijahomma. [...] On näitä tämmösiä niinkun Suunnittelukeskus, joka tekee sitten kaikennäköstä hommaa ja jossa on sitten tätä luontokartotusta. Että siellä nyt taitaa joitakin olla, jotka suurinpiirtein niitä tekee. Mut sit on just tämmösiä, vähän niinku konsulttifirmoja joille harrastajat on, vähän niinkun mun tyyppisessä tilanteessa olevat, niin on tehny siitä ny ainakin sivuhomman itelleen. Että käyvät sitten enemmän ammatikseen. [...] Meillä se on lähinnä sitä että kulut korvataan, mut kukaan ei nosta tästä palkkaa. Niin me ollaan kyllä ihan harrastelijoita, vaikka kyllä osa on semmosia, että osaaminen aika lailla korvaamaton. [H3]

Luontotiedon tuotteistuminen on mahdollistanut osalle harrastajista ainakin osittaisen alanvaihdon ja harrastuksesta on tullut osin konsulttityön kaltaista. Suuria rahoja ei esimerkiksi ympäristöhallinnon ja harrastajien välillä kuitenkaan liiku, vaan kyse on lähinnä kulukorvauksista ja pienistä kannustinrahoista (ympäristöviranomaisen haastattelu, H21). Luonnonsuojelun kenttätöystä

ei ole muodostunut kovapalkkaista statusammattia. Vaikka biologien koulutuksessa panostettaisiin taksonomiaan ja lajintuntemukseen, ei luontotiedon saatavuus ainakaan lyhyellä aikavälillä juuri paranisi, sillä lajintuntemuksen kehittyminen vie vuosia ja saavutetaan harrastuneisuudella.

Haastatteluaineistosta käy selville, että sekä luontoharrastajat että näiden kanssa yhteistyötä tekevät viranomaiset kokevat olevansa ikään kuin puun ja kuoren välissä, hieman eri tavoin. Harrastajia ja ammatikseen luontotietoa käsitteleviä yhdistää halu suojella luontoa, mutta nämä toimivat erilaisissa käytäntöyhteisöissä ja ovat siten enemmän tai vähemmän vapaita pitämään kiinni tästä eetoksestaan. Luontoharrastajayhteisössä on erilaisia käytäntöjä siinä, missä määrin harrastajat osallistuvat hallintoa palvelevan luontotiedon tuottamiseen. Toisaalta luonnon kanssa tehdyn ”ensimmäisen sopimuksen” koetaan velvoittavan tähän. Monien tehtävien luontoselvitysten vaikuttimena ei kuitenkaan ole luonnonsuojelu vaan esimerkiksi maankäytön suunnittelu, jolloin luontoharrastajat joutuvat miettimään, toteuttavatko parhaiten sopimusta luonnon kanssa tuomalla esiin paikan luontoarvoja, vaikka niistä suuri osa rakentamisen myötä menetettäisiinkin, vai jättäytymällä pois yhteistyöstä. Hallinnossa työskentelevillä ei ole tätä valinnan mahdollisuutta, vaan he toimivat eri tahoilta tulevien odotusten ja normien puristuksessa vaikka kokisivat toiminnan sotivan omaa eetostaan vastaan.

Havaintodatan omistus tuo vaikutusvaltaa

Kuvasin alussa tarvetta kerätä ja järjestellä luontotietoja, jotka tällä hetkellä ovat hajallaan eri järjestelmissä. Luonnontieteellinen keskusmuseo julkaisi Hatikka-tietojärjestelmän havaintotietojen keräämiseksi eri eliölajeista vuonna 2006. Samaan aikaan lintujärjestö BirdLife Suomi julkaisi oman, harrastajien lintuhavaintojen tallentamiseen luodun Tiira-havaintojärjestelmänsä. Kahden tietojärjestelmän rinnakkaiseloon liittyi epäselvyyttä lintuhavaintojen tallennuspaikasta ja käytöstä. Kiista kärjistyi yhtä aikaa alkaneessa pesimälinnuston levinneisyyttä selvittäneessä Suomen kolmannessa lintuatlashankkeessa. Edellisen lintuatlaksen valmistumisesta oli kulunut 15 vuotta ja ympäristöhallinto tarvitsi päivitettyä tietoa lintujen levinneisyydestä uhanalaisarvioinnin pohjaksi.

Luonnontieteellinen keskusmuseo ja BirdLife olivat tietoisia toistensa tietokantahankkeista ja yhteistyöstä neuvoteltiin. Alun perin tavoitteena oli yksi yhteinen järjestelmä, jolla kerättäisiin havaintoja niin linnuista kuin muistakin eliölajeista. Museolle tuli yllätyksenä kun BirdLife päätti kuitenkin toteuttaa oman lintuhavaintojärjestelmänsä. Vastaavasti lintujärjestössä oltiin yllättyneitä,

kun Luonnontieteellisen keskusmuseon järjestelmään kerättiin tästä huolimatta myös lintuhavaintoja. Lintuatlas käynnistyi ilman BirdLifen mukanaoloa, sillä järjestössä haluttiin kehittää omaa Tiira-järjestelmää lintuhavaintojen keruukanavana. Lintuatlashavainnot kerättiin Luonnontieteellisen keskusmuseon Hatikan alle luodun atlas-järjestelmän kautta.

Tilanteessa lintuharrastajat olivat hankalassa välikädessä. Palvellakseen sekä atlaskartoitusta että lintuharrastajayhteisöä parhaalla mahdollisella tavalla harrastajien olisi pitänyt syöttää havaintonsa kahteen paikkaan: pesimähavainnot Hatikan atlasjärjestelmään ja muut lintuhavainnot Tiiraan. Monet kokivat tämän tarpeettoman työlääksi, eivätkä ymmärtäneet mistä kinastelussa Luonnontieteellisen keskusmuseon ja BirdLifen välillä oli kyse; miksi ”isot pojat” eivät päässeet yhteisymmärrykseen havaintojen jakamisesta. Lopulta kiista havaintojen tallennuksesta suljettiin pois, kun atlakseen osallistuvat lintuharrastajat lähtivät maastoon ja alkoivat tallentaa havaintoja ohjeen mukaan museon palvelimelle. Myöhemmin niin Luonnontieteellisellä keskusmuseolla kuin lintujärjestössäkin tapahtui henkilövaihdoksia, jotka tekivät mahdolliseksi yhteistyön puhtaalta pöydältä. Havaintojen keräämisestä molempia järjestelmiä käyttäen ja tietojenvaihdosta sovittiin.

Niin kansainvälisesti kuin Suomessa kansallisesti suunta on kohti keskitettyjä luontotietokantoja. Tavoitteena luontotietokantojen avoimuudessa ja yhtenäistämisessä on Luonnontieteellisen keskusmuseon haastatellun mukaan mahdollistaa tietojen käyttö niin kaupallisiin kuin muihinkin tarkoituksiin. Kahden tietokannan tapauksessa BirdLifen näkökulma havaintojen kaupallistamiseen oli, ettei havaintoja kannattaisi luovuttaa ilmaiseksi museolle niin että muut voisivat hyötyä niistä taloudellisesti, vaan järjestössä haluttiin hyödyntää havaintodatan kaupallista potentiaalia itse. Lintujärjestön toimijoiden ajatuksena oli myydä havaintoja maankäytön tarpeisiin, konsulteille ja ympäristöviranomaisille, näin rahoittaa toimintaansa ja saada lisää resursseja linnustonsuojeluun. Kysymys ei ensisijaisesti ollut lintujärjestön halusta tehdä rahaa havainnoilla, kuten lintuhavaintojen tallennuksesta syntyneitä kiistaa museolla tulkittiin.

Samanaikaisesti havaintokiistan kanssa lintuharrastajien sähköpostilistalla käynnistyi keskustelu havaintojen laadusta ja luotettavuudesta. Lintuja voi harrastaa monella tapaa ja harrastuksen suosion lisääntyessä harrastajien tietotaidoissa on merkittäviä eroja. Lintujärjestön havaintojärjestelmässä on lähdetty liikkeelle siitä, että kaikki harrastajat voivat tallentaa havaintojaan ja jokainen lintuhavainto on arvokas. Kun havaintoaineistosta tehdään katsauksia ja yhteenvetoja esimerkiksi lintulajien kannankehityksestä, on havaintojen paikkansa pitävyyttä tarkistettava ja aineiston

luotettavuutta arvioitava. Harrastajayhteisön sisällä on esitetty jyrkkiäkin näkemyksiä tallennusoikeuden rajaamiseksi. Havaintojen tarkastus tapahtuu harrastajayhteisössä vertaisarviointina ja on organisoitu erilaisiin toimikuntiin. Havaintojen luotettavuuden arvioinnissa merkitystä on sillä, kuka havainnon on tehnyt ja tunnetaanko kyseinen henkilö luotettavana lintujen tuntijana.

Harrastajakentän heterogeenisyydestä ja harrastuskäytännöistä johtuen havaintotietokannoissa oleva aineisto on eri tavoin vinoutunutta. Lahti (2008, 28) on kuvannut harrastajien mielenkiinnon mukaan painottunutta havaintoaineistoa havaintovuorena. Tämä tarkoittaa, että hyvin harvinaisista lajeista on vähän havaintoja siksi, että ne ovat hankalasti havaittavissa, ja hyvin yleisistä taas on vähän havaintoja siksi, että ne eivät kiinnosta harrastajaa ja jäävät sen vuoksi kirjaamatta. Havaintoja siis kasautuu riittävän yleisistä eli havaittavissa olevista, mutta kuitenkin harrastajille riittävän kiinnostavista lajeista. Havaintoaineistoon tuovat epäjatkuvuutta myös erilaiset havaintojen kirjaamistavat tai vaihtelut kartoitusintensiteetissä, jolloin muutokset havaintomäärissä saattavat selittyä havaintoaktiivisuudella. Aineiston tulkinnassa ja sen pohjalta laadittavien katsausten laatimisessa onkin pidetty tärkeänä paikallistuntemusta ja alueilla retkeilevien lintuharrastajien yhteistyöpanosta, jotta aineistoa ei tulkittaisi irrallaan kontekstista.

Aineiston epäjatkuvuuksien vuoksi lintuharrastajat eivät ole halunneet luovuttaa havaintoaineistoa vapaasti saataville, sillä aineiston väärintulkinnan mahdollisuus on olemassa. Lintuharrastajat ovat halunneet varmistaa havaintoaineiston omistus- ja käyttöoikeuden pidättämisellä, että aineiston tulkinnassa otetaan huomioon havaintokonteksti. Harrastajat ovat kritisoineet luontoselvityksiä tekeviä tahoja siitä, että nämä pyrkivät olemassa olevaa havaintoaineistoa hyödyntämällä kiertämään velvollisuutensa luontoarvojen selvittämiseen. Jalostetulla havaintoaineistolla järjestö voi parhaalla mahdollisella tavalla argumentoida perustehtävänsä eli lintujensuojelun puolesta. Oma havaintojärjestelmä on lintujärjestölle merkittävä kuluerä, mutta havaintoaineiston myynnistä ei ole muodostunut harrastajille merkittävää tulonlähdettä, mikä osaltaan kertoo sitoutumisesta havaintojen asianmukaisen käytön valvontaan. Myös tietokantatapauksessa näyttää olleen viime kädessä kysymys siitä, että harrastajat eivät luottaneet havaintoaineistoa käytettävän tavalla, joka kunnioittaisi harrastajien ja luonnon välistä perimmäistä sopimusta, ja halusivat siksi huolehtia aineiston tulkinnasta itse.

Vapaaehtoisuuden rajoilla lintuveden kunnostuksessa

Kolmas tutkimustapaus sijoittuu Lempäälän Ahtialanjärvelle, jossa lintuharrastajat ovat vapaaehtoisvoimin kunnostaneet valtakunnallisesti merkittävää lintukohdetta jo toistakymmentä vuotta. Ahtialanjärvi on kansallisesti merkittäväksi tunnustettu lintuvesi vuodesta 1980 ja vuonna 1998 järvi liitettiin EU:n Natura-alueiden verkostoon. 2000-luvun alussa paikalliset lintuharrastajat ryhtyivät suunnittelemaan järven kunnostusta ja hankkeen ympärille koottiin toimijajoukko, joka sai kunnostukseen EU-rahoitusta vuosille 2001-2004. Hanke toi yhteen monia järven tilasta kiinnostuneita toimijoita, mutta verkosto ei hankkeen päätyttyä jatkanut toimintaansa. Paikalliset lintuharrastajat jatkoivat kunnostustoimia koettaen saada rahallista ja muuta tukea paikalliselta, alueelliselta ja kansalliselta ympäristöhallinnolta sekä lintuharrastajien taustaorganisaatiolta laihoihin tuloksiin.

Tilanne johti vastuun pallotteluun eri tahojen välillä: paikallishallinto oletti alueellisen ympäristökeskuksen ottavan vastuun kunnostuksesta, aluehallinto sanoi olevansa riippuvainen ministeriön rahoituksesta ja ympäristöministeriön vastaavat virkamiehet vetosivat alueellisen hallinnon autonomiseen päätäntävaltaan. Samalla moni syyttävä sormi osoitti EU:n suuntaan lisääntyneiden raportointivelvoitteiden ja rajattujen toimintamahdollisuuksien vuoksi. Epäselvässä hallinnollisessa tilanteessa lintuharrastajat ovat jatkaneet kunnostustoimia itsenäisesti. Heidän kokeilevat kunnostusmenetelmänsä ovat tuottaneet tulosta ja Ahtialanjärvi mainitaan sisämaan mielenkiintoisimpana lintukohteena.

Lintuharrastajat ovat hakeneet arvostusta ja tunnustusta tekemälleen työlle rahan muodossa. Tapauksessa ollaan monessa mielessä vapaaehtoisuuden rajoilla: eri toimijoilla on ollut erilaisia näkemyksiä siitä, mitä on harrastus ja mitä on työ, ja mikä lintuharrastajien rooli lintujärven kunnostuksessa siten voi olla. Tapauksen lintuharrastajat ovat päätoimisia lintumiehiä, joille linnut eivät ole harrastus vaan elämäntapa. Tämän ”harrastuksensa” he rahoittavat sosiaaliturvalla ja kausiluonteisilla töillä. Rahalla ei tapauksessa ole vain symbolista arvoa, vaan kyse on myös lintuharrastajien toimeentulosta ja suojelutyöstä koituvien kulujen korvaamisesta.

Tapauksen harrastajat ovat kenttätöön ja käytännön kokemuksen kouluttamia ammattimiehiä ja asiantuntijoita, mutta he eivät ole tuotteistaneet osaamistaan esimerkiksi yritysmuotoon. Lintuharrastajat ovat käyttäneet vuosittain satoja tunteja vapaaehtoista työaikaa hoitotöihin järvellä, mutta heillä ei ole taloudellis-hallinnollisen järjestelmän osina työ- tai virkasuhteen legitimoimaa

asiantuntija-asemaa. Harrastajat ovat mielestään tehneet ympäristöhallinnolle kuuluvaa työtä. Hallinnon näkökulmasta lintuveden hoitoon haettu tuki on tulkittu osin kahden henkilön harrastuksen tukemiseksi, jolloin odotuksena oli, että kansalaistoimijoiden pitäisi taipua kanavoimaan toimeliaisuutensa yhteiskunnassa yleisesti hyväksyttävään muotoon.

Se mikä on paljon ja mikä vähän rahaa on suhteellista. Tapauksen lintuharrastajat ovat verranneet lähes korvauksetta tekemäänsä kunnostustyötä ympäristöhallinnon toteuttamaan Life-hankkeeseen, jossa kunnostettiin neljä eri Natura-lintujärveä kuusinumeroisella budjetilla ja jonka tulokset jäivät harrastajien mukaan linnuston kannalta laihoiksi. Tähän verraten heidän pyytämänsä tukisummat vaikuttavat vaatimattomilta, varsinkin kun työn tuloksellisuus on tunnustettu. Toisaalta Metsähallituksen työntekijän mukaan (puhelinkeskustelu 19.10.2011) esimerkiksi kansallispuistoja saatetaan hoitaa noin 3000 eurolla vuodessa, joten hoitotöihin haettu tuki ei tähän nähden ole aivan mitätöntä. Rahan rooli tapauksessa on monitahoinen, vaikka toisaalta se tiivistyy yksinkertaisesti resurssien niukkuuteen. Vähistä rahoista kilpailee monia tärkeitä hankkeita ja rahanjako ratkaistaan yhteiskunnallisten arvostusten mukaan. Ympäristöhallinto maksaisi lintuharrastajille mielellään hoitotöistä, mutta tällaista rahaa ei hallinnon budjetissa ole. Kiista harrastajien ja hallinnon välillä ei kuitenkaan tiivisty rahaan, vaan siinä on ollut kyse arvostuksesta ja asiantuntemuksesta. Harrastajien tieto syntyy kokeilevissa, kehollisissa ja affektiivisissä käytännöissä. Nämä viettävät paljon aikaa järvellä ja ovat oppineet tuntemaan paikan potentiaalit läpikotaisin. Ymmärryksen seurauksena tehdyt hoitotoimet ovat olleet tuloksellisia, mutta tämänkaltaisen tieto ei käänny helposti hallinnon käytäntöjen kielelle. Hallinnolla on omat prosessinsa ja rutiininsa joita luonnonsuojelutyössä noudatetaan, ja hallinto ottaa vastaan vain määrämuotoista luontotietoa tiettyssä prosessin vaiheessa. Harrastajien ja hallinnon käytännöt ovat siten ontologisesti erilaisia, eivätkä jaetut tietokäytännöt ole riittäneet pitämään käytäntöyhteisöä koossa.

Tietokäytännöt ja havaintojen kaupallistuminen kaventavat luontoharrastajien liikkumatilaa

Keskitetty tiedonhallinta ja luonnon luokituksiin perustuvat tietokäytännöt suuntaavat harrastajien toimintaa ja suodattavat kertyvää luontotietoa samalla erilaisia asiantuntijuuksia erotellen (Lorimer 2006, 543-545; Jokinen 2011, 74-75). Kuvasin edellä kolmen tapauksen kautta, kuinka hallinnon ja harrastajien luontotieto ja vastaavat tietokäytännöt ovat luonteeltaan erilaisia. Harrastajien luontotieto syntyy affektiivisen luontoon suuntautumisen ja ruumiillis-tiedollisten käytäntöjen tuloksena. Harrastajat ovat kiinnostuneet paikallisesta luonnon monimuotoisuudesta harvinaisia

lajeja laajemmin, ja monet mainitsevat merkittävänä harrastuksen motiivina luonnon estetiikan. Harrastajien luontotieto on siten kokonaisvaltaista ja kokemuksellista. Hallinnon monimuotoisuutta koskevat tietokäytännöt perustuvat lakeihin ja direktiiveihin sekä arvioihin lajien runsaudesta, jonka perusteella luontotietoa luokitellaan ja priorisoidaan. Hallinnon kiinnostus painottuu ns. statuslajeihin, uhanalaisiin tai muuten erityisen suojelun tarpeessa oleviin lajeihin. Hallinnon tietokäytännöt toteuttavat kapeaa ymmärrystä luonnon monimuotoisuudesta.

Mikäli luontoharrastuksessa ja hallinnon ja harrastajien yhteistyössä painotetaan havainnoinnin tieteellisyyttä ja erityisen statuksen omaavia lajeja, näyttäytyy tämä harrastajayhteisössä tieteistymisenä (*scientism*), eräänlaisena tieteellisen vakaumuksen omaksumisena. Tieteistyminen tekee osaltaan rajatyötä heterogeenisen harrastajayhteisön sisällä erotellen erilaisia harrastustapoja. Harrastajayhteisön tieteistymistä vahvistaa osaltaan havaintoaineiston kaupallistuminen. Uusien toimijoiden tulo luontotiedon kentälle on muuttanut vapaaehtoisuuteen pohjautuneen tiedonvaihdon dynamiikkaa ja raha on saanut entistä keskeisemmän osan tiedonvaihdon välineenä. Kun konsultit rahastavat luontotiedolla, herää harrastajapiireissä ymmärrettävästi ajatus tehdä samoin. Rahallisen korvauksen mahdollisuus on olemassa koskien vain tietynlaista priorisoitua luontotietoa. Mikäli luontoharrastajien toiminnassa painottuu hallinnon tietotarpeisiin vastaaminen, sulkee tämä ulos osan harrastajista ja erilaisista luonnonharrastustavoista. Mikäli harrastajayhteisössä omaksutaan kovin näkyvästi hallinnon rationaliteetti (*governmentality*), kokee osa harrastajista tämän rikkovan luonnon kanssa tekemäänsä sanatonta sopimusta luonnon puolestapuhujana toimimisesta.

Peter M. Haas (1992) on määritellyt tietoyhteisön tarkoittavan asiantuntijoiden verkostoa, jolla on jaettu tietokäsitys eli yhteinen normatiivinen perusta ja jaetut arvot, yhteinen ymmärrys tietyistä kausaalisista suhteista ja yhteinen näkemys siitä, minkälainen tieto on validia ja millä tavoin sitä käytetään. Tutkimukseni valossa luontotiedon parissa toimivat harrastajat ja asiantuntijat eivät muodosta tämän kaltaista tietoyhteisöä. Parhaiten harrastajien ja ammattitutkijoiden yhteistyötä sopii kuvamaan ajatus hybridistä kollektiivista (Meyer 2005). Morgan Meyerin sanoin luontoharrastajat ovat osittaisia tutkijoita, jotka kiinnittyvät tiedeyhteisöön heikoin sitein, ja näistä heikoista siteistä on huolehdittava jaettujen tietokäytäntöjen jatkuvuuden turvaamiseksi. Se että harrastajat ovat osittaisia tutkijoita, ei tarkoita että nämä olisivat jonkinlaisia wannabe-tutkijoita, amatööriä sanan pejoratiivisessa merkityksessä. Harrastajat jakavat tietyt tietokäytännöt hallinnon kanssa, mutta harrastajien toiminta ei tyhjene näihin. Luontoharrastus on oma toiminnan alueensa ja sen kautta muodostuu hallinnon suodattavia tietokäytäntöjä rikkaampi kuva luonnosta.

Monimuotoisuuden hallinnassa tarjotut osallistumismahdollisuudet on rakennettu yksinkertaiselle tiedonvälityksen mallille ja perinteiselle vastavuoroisuuden idealle, mutta ne eivät välttämättä ota huomioon harrastajayhteisön sisäistä dynamiikkaa ja harrastajien erilaisia motivaatioita. Luontoharrastuksen taustalla oleva perimmäinen liikuttava tekijä on rakkaus luontoon. Asetettuna vastakkain ”rationaalisen” talousdiskurssin kanssa harrastajien todelliset intressit eivät kuitenkaan paina vaakakupissa ja niinpä luontoharrastajat kokevat toisinaan olevansa pakotettuja legitimoimaan toimintaansa asettamalla asiantuntijuudelleen hintalapun. Kuten ensimmäisessä tapauskuvauksessa kävi ilmi, ei luontotietoa ole välttämättä saatavilla rahallakaan harrastajien vähyydestä johtuen. Tässä tilanteessa ei nähdäkseen ole tietoyhteisön käytännöillä varaa rajata ulos potentiaalisia harrastajia, mikäli halutaan että luonnon tuntijoita riittää myös tulevaisuudessa. Suoraviivaisen luontoharrastajien osallistamisen ja havaintojen keruun rinnalla on kiinnitettävä huomiota harrastajien moninaisuuteen ja harrastajayhteisön sosiaalisiin käytäntöihin. Tieteellisen havainnoinnin rinnalla tulisi huomio kohdistaa erilaisiin tietämisen ja luonnosta puhumisen tapoihin ja niihin seikkoihin, jotka pitävät luontoharrastusta yllä. Rahan rooli luontoharrastuksessa on vähintäänkin ambivalentti. Koska ei ole näköpiirissä että luonnon havainnointiin olisi luvassa merkittävästi resursseja, luonnonsuojelun pohjana oleva tieto syntyy jatkossakin pääosin vapaaehtois pohjalta. Siksi on syytä viedä luonnonsuojelukeskustelua suuntaan, jossa rakkautta luontoon ei tarvitse legitimoida rahalla.

Lähteet

- Alastalo, Marja & Maria Åkerman (2011). Tietokäytännöt ja hallinnan politiikka. Teoksessa: Alastalo, Marja & Maria Åkerman (toim.) Tieto hallinnassa. Tietokäytännöt suomalaisessa yhteiskunnassa. 17–38. Tampere: Vastapaino.
- Drouin, J-M & B. Bensaude-Vincent (1996). Nature for the people. Teoksessa: Jardine, Nicholas, James A. Secord & Emma C. Spary (toim.) *Cultures of natural history*, 408-425. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ellis, Rebecca & Claire Waterton (2005). Caught between the cartographic and the ethnographic imagination: the whereabouts of amateurs, professionals, and nature in knowing biodiversity. *Environment and Planning D: Society and Space*, 23:5, 673-693.
- Flyvbjerg, Bent (1998). Rationality and power. Democracy in practice. Chicago: University of Chicago Press.
- Gieryn, Thomas F. (1983). Boundary-Work and the Demarcation of Science from Non-Science: Strains and Interests in Professional ideologies of Scientists. *American Sociological Review*, 48:6, 781-795.
- Haas, Peter M. (1992). Introduction: epistemic communities and international policy coordination.

International Organization, 46:1, 1–35.

Haila, Yrjö (2007). Analogiamallit ja dynaaminen yleistettävyyys. Teoksessa: Laine, Markus, Jarkko Bamberg & Pekka Jokinen (toim.) *Tapaustutkimuksen taito*, 173-190. Helsinki: Gaudeamus.

Jokinen, Ari (2011). Liito-oravan jäljillä: kansalaiset luonnonsuojelun tietokäytännöissä. Teoksessa: Alastalo, Marja & Maria Åkerman (toim.) *Tieto hallinnassa: tietokäytännöt suomalaisessa yhteiskunnassa*, 63-90. Tampere: Vastapaino.

Juslén, Aino, Juha Pykälä, Heikki Kotiranta, Mikko Kuusinen & Ilpo Mannerkoski (2008). Lajistotiedon lisääntyminen PUTTE-ohjelman myötä. Teoksessa: Juslén, Aino, Mikko Kuusinen, Jyrki Muona, Juha Siitonen & Heikki Toivonen (toim.) *Puutteellisesti tunnettujen ja uhanalaisten metsälajien tutkimusohjelma - loppuraportti*, 25-37. Helsinki: Ympäristöministeriö.

Kaasinen, Arja (2009). Kasvilajien tunnistaminen, oppiminen ja opettaminen yleissivistävän koulutuksen näkökulmasta. Akateeminen väitöskirja, Helsingin yliopisto.

Korte, Kari & Lasse Kosonen (toim.) (2003). *Tampereen arvokkaat luontokohteet*. Tampere: Tampereen kaupungin ympäristövalvonta.

Kuortti, Joel (2012). Kukkia ja vanupuikkoja - urbaani allegoria. *Kulttuurintutkimus*, 29:3, 1-2.

Lahti, Tapani (2008). Havainnot ovat harrastuksen ja tutkimuksen perusta. *Lutukka*, 24:1, 27-31.

Laine, Markus, Jarkko Bamberg & Pekka Jokinen (2007). Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria. Teoksessa: Laine, Markus, Jarkko Bamberg & Pekka Jokinen (toim.) *Tapaustutkimuksen taito*, 9-38. Helsinki: Gaudeamus.

Liukko, Ulla-Maija & Anne Raunio (toim.) (2008). *Luontotyyppien ja lajien seuranta luonto- ja lintudirektiiveissä. Suomen ympäristö 14/2008*. Helsinki: Suomen ympäristökeskus.

Lorimer, Jamie (2006). What about the nematodes? Taxonomic partialities in the scope of UK biodiversity conservation. *Social & Cultural Geography*, 7:4, 539-558.

Lyytimäki, Jari, Janne Rinne & Sampsa Nisonen (toim.) (2011). *Suomen ympäristön mittarit 2011. Avainindikaattorit ympäristönsuojeluun*. Helsinki: Suomen ympäristökeskus.

Meyer, Morgan (2005). Partial scientists - Boundaries and spaces in museums of natural history. *Sheffield Online Papers in Social Research*, 8, 27/11/2012.

Meyer, Morgan (2008). On the boundaries and partial connections between amateurs and professionals. *Museum and Society*, 6:1, 38-53.

Meyer, Morgan (2010). Caring for Weak Ties - the Natural History Museum as a Place of Encounter Between Amateur and Professional Science. <http://www.socresonline.org.uk/15/2/9.html>. *Sociological Research Online*, 15:2.

Opetusministeriö (toim.) (2007). *Luonnontieteellisen keskusmuseon asemaa selvittäneen työryhmän muistio*. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä, Opetusministeriö.

Reckwitz, Andreas (2002). Toward a Theory of Social Practices. A Development in Culturalist Theorizing. *European Journal of Social Theory*, 5:2, 243-263.

Ryttäri, Terhi, Veli-Pekka Rautiainen & Mika Kalliovirta (2009). Kasviharrastajat Kuusamossa 6.-9. elokuuta 2009. *Lutukka*, 25:90-95.

Saaristo, Kimmo (2000). Avoin asiantuntijuus. Ympäristökysymys ja monimuotoinen ekspertiisi. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 66. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Schulman, Leif (2012). Mikä on lajitietokeskus? Esitys Suomen lajitietokeskuksen käynnistämisseminaarissa 7.9.2012. Säätytalo, Helsinki.

Tampereen hyönteistutkijain seura (2012). Toimintakertomus 2011. *Diamina*, 49.

Toivonen, Heikki & Ulla-Maija Liukko (toim.) (2005). *Ehdotus biodiversiteetin tilan valtakunnallisen seurannan järjestämisestä. Yhteenveto Tutkimus, seuranta ja tietojärjestelmät -asiantuntijaryhmän mietinnöistä. Suomen ympäristö 759*. Helsinki: Ympäristöministeriö.

Tutkimus, seuranta ja tietojärjestelmät -asiantuntijaryhmä (toim.) (2001). *Ehdotus biodiversiteetin tilan valtakunnallisen seurannan järjestämisestä. Tutkimus, seuranta ja tietojärjestelmät -asiantuntijaryhmän mietintö*. 532. Helsinki: Ympäristöministeriö.

Wenger, Etienne (1999). *Communities of practice. Learning, meaning, and identity*. Cambridge: Cambridge University Press.

Yin, Robert K. (2003). *Case study research. Design and methods*. Sage Publications.

HT Minna Santaojan väitöskirja “Rakkaudesta luontoon – luontoharrastajat luonnonsuojelun toimijoina tarkastettiin Tampereen yliopiston johtamiskorkeakoulussa 25. lokakuuta 2013. Santaoja toimii postdoc-tutkijana ja alueiden ja ympäristön politiikan tuntiopettajana.